

А П Ъ С Н Ы

Ареспубликаты хэынтқарратә усқарта «Апснымедиа»

2023 ш. ноиабр 2 № 67-68 (21.490)

Аикәшахатра рнапы ацарөит

Жьаарамза 27 рзы Ақәа ақалақь ағы В.Г. Арзынба ихьз зху Ақәатәи Жәларбжьаратәи ахаирбағәза акомплектә еиташьақыргылар азы Аикәшахатра анапатықара мөапысит. Уи ихы алаирхәит Ақсны Ахәынтқарра Ахада Аслан Бжьаниа, хәа адырра қанатқоит Ахәынтқарра Ахада ипресс-матсура. Ақсны Ахәынтқарра Анапхгареи Зтаққықәра Хәаақәтоу Аилазаарей «Аинфраструктуратә Рәиара» ахәынтқарра-хазхаталатәи апартиорра азы Аикәшахатра рыбжьартеит. Аикәшахатра ахаиртә еимадара айташьақыргылар хықкыс иқатцаны В.Г. Арзынба ихьз зху Жәларбжьаратәи ахаирбағәза «Ақәа» амазаратә комплекс айташьақыргылар амааңгара иазкуп. Аусшәкәи анапатықара Урыстәйләти Афедрация аекономикатә рәиара Аминистррей Ақсны Ахәынтқарра аекономика Аминистррей аинвестор иалкаара азы имөапыргаз аконкурс аихьшаалақәа рыла имөапысит. Аикәшахатра анагзара ахәаақәа иртагзаны аеродром ахархәаратә хәартәхара еиташьақыргылахоит. Аинвестор зоура 3 100 метра, зытбаара 45 метра рқынза иназо ашьтыпраарта-тәаратә цәахәа ареконструкция мөапигоит, уи иабзоураны хәамтәзтәи Урыстәйла итрыжьызы рөицш ахәаанырцә итрыжьызыгы ахаирпланкәа рыдыкыларазы алшара қалойт. Апроект ала иазпхьагәтоуп аеродром ағы иғыцу аикәырхаратә станция

аргылар, иара убас азыштыратә шьақғылазаашьей арыцқьаратә еикәыршәыгақәеи рышьақыргылар, ахаирплан шьтпраарта ацаа ақәлара ацәыхьчара иазку аусурақәа рымөаңгара ухәа убас жәларбжьаратәи астандарткәа инарықыршәаны аусмөаңгәтәкәа рынагзара. Иргылахоит иара убас иғыцу апасацьыртә терминал, ирғыцоит ахаирбағәза атоурыхтә хыбра атеитцш. Атерминал ғыц ақәша-мыкәша еиқәахоит зымехак тбау апарктә зона. Ахаирбағәза атоурыхтә хыбрағы аофициалтә хәқәеи аделегациякәеи рыдыкылахоит. Иғыцу ахаирбағәзатә комплекс ғыц саатқ иалагзаны иаунажьыр алшоит 1300-шык апасацьырцәа. Атерминал ғыц аргылар инамаданы, ахаиртә бағәзакны иргылахоит егырт административтә-усеиқәааратә хыбрақәагы, абылтәйтәартәтә комплекс назлоу.

«Ақсны Ахәынтқарразы ахаиртә бағәза аусура айтәхацирка, хәарада, акрызцәзкуа хтысуп. Ишдыру еицш, ари ақһа апроеке анагзаразы аққарақәа хәаакәызцо Аиқабьрабжьаратә еикәшахатра азырхиара иазкыс аусура ду мөаңган. Иахьа изцау ахәынтқарра-хазхаталатәи аусеицуразы Аикәшахатра ишьақәнарғылоит ақәара, аққарақәа, акомплекс арғыцрей айташьақыргыларей ирзоужьо афинансқәа рымехак иуинахыстәи ахархәара шымөапысуеи. Ахәынтқарра иахатәтәны инхоит

аеродром, аеродромтә инфра-структура, ахаиртә вокзал атоурыхтә хыбра, ө-цакык змоу аобиект астатуси ахьзи «В.Г. Арзынба ихьз зху Ақәа ақ. Жәларбжьаратәи ахаиртә бағәза».

«Хәақһақа иахьыцшуп апроеке анагзаразы еицахәеицш аусура. Агәра хгоит, ахаиртә бағәза аусура хтәйла ағиара иацхраауа ак акәны ишықало», - лхәеит апыза-министр актәи ихатыпуаф, аекономика аминистр Кристина Озган.

Рашид Нурғалиев, ЗХДА «Аинфраструктуратә рәиара» зхатәу, Ақсны анапхгара итабуп хәа реиқәеит иридыгалаз ахаиртә бағәза арғыцразы апроеке адгылар ахьартаз. «Ақсны апсшьяртакәа рахь атуристцәа иаадырпшуа аинтерес есышықәса иазхәуеит. Ахаиртә бағәза аартра иабзоураны ақсшьяоцәа ирласны, насгы иманшәаланы Ақсны акурорткәа ртәара алнаршоит», - ихәеит иара, иагызгәеицәит хәамтә иақәшәо ахаиртә бағәза ареспублика иамоу атуристтә лшара аизырхара ишацхраауа.

«Хәра нап ахаркуеит зымехак тбау апроеке анагзара, ақһа игылоу хықәкуп - аеродром айташьақыргылар. Аамтә қыақ иалагзаны аперрон ыртбаахоит, ирғыцоит ақскы мөақәеи ашьтпраара-тәартәтә цәахәеи, иара убас алашарардыргала еикәыршәахоит. Уи хымқада иаацхуп Ақсны Ахәынтқарра жәларбжьаратәи аимадара ахацырқазы», - ихәеит Зтаққықәар Хәаақәтоу Аилазаара «Аинфраструктуратә Рәиара» адиректор хада Сергей Грибков. Иара убас иазгәеицәит иуникалтәу ахаирвокзалтә комплекс аргылар ишалаго, ихәеит агәра шиго Ақсны Ахәынтқарра ауаацсырей ақсшьяоцәеи Ақәа ахаиртә бағәза ишақәнагоу еицш ахә шыршәо, аамтәқәак рнаөс ахәшьыра харак шартә. Анапатықара иазкыс аусмөаңгәтә иалахьын Ақсны Ахәынтқарра Ахада ихатыпуаф Бадра Гәйнба, Апыза - аминистр Александр Анқәаб, Ақсны Жәлар Рәизара Аиқабьра Лаша Ашәба, Ахада Иадминистрация Анапхгағы Абесалом Кәарчия, Апыза - аминистр актәи ихатыпуаф, аекономика аминистр Кристина Озган.

Ақсны Ахада Иусқкала

Ақсны Ахәынтқарра Ахада Аслан Бжьаниа Иусқкала Али Цьалал-ица Мухаммад Шьамтәйләти Арабтәи Ареспубликағы Ацыдалкаатә зинмчы змоу Ақсны Ахәынтқарра ацқаражәхәащыс дқатцоуп. ***

Ақсны Ахәынтқарра Ахада Аслан Бжьаниа итыжьызы Аусқкала Ақәба Даур Вадим-ица Ақсны акультура аминистр иматцуратыц ақынтәи ихы дақәиттәу. Аусқкағы ахәтакахьала иазгәтоуп: «Ақәба Даур Вадим-ица даеа усурак ахь ииасра инамаданы, Ақсны Ахәынтқарра акультура аминистр иматцуратыц

ақынтәи ихы дақәиттәзаит. Аамтәла Ақсны акультура аминистр инапынцәкәа рынагзара лыдцәзаит акультура аминистр ихатыпуаф Динара Смыр». ***

Ақсны акультура аминистр Даур Ақәба ителеграмм-канал ағы Ақсны акультура аминистр иматцуратыц шаанижьыа азы ахәамтә қайтеит. «Сара ас еицш азбамтә сьдыскылеит даеа усурак ахь сиасра инамаданы. Аминистр иматцуратыц ағы сусура аамтә иалагзаны хәра ихалхаршаз мацзам, аус еицызуаз доусы рыхшыөи рымчи еилацаны аинтерес зцоу амөа ду

ханысит. Ари иухамыштуа, аинтерес зцоу апроекекәа, аимадара ғыцкәа рыбжьатцара, есымша адырра ғыцкәа рырхара, ухәа рыла игәылтәааз пышәан, - хәа иөуеит Даур Ақәба. Иарей акультура Аминистрра аколлективи акультура аусзуоцәеи хра злоу русеицуразы итабуп хәа реиқәеит. «Шәарей сарей хусеицура аинтерес зцоу хра злоу аамтәны иқан. Сара ахаангы исхаштраны сықазам шәара исышәтаз ацхыраарей адгыларей гәыкыла шәнапы злаку аус азнейрей рқын», - хәа азгәеицәит Даур Ақәба.

Аинвестицятә программа анагзара иалацәажәеит

Иахьысыз амчыбжь азы Апыза-министр Александр Анқәаб шьаатанкылатәи аргыларазы Аусбарта анапхгағы Төмыр Агрба далархәны 2023-2025 шш. Аинвестпрограмма ала иазпхьагәтоу аусмөаңгәтәкәа рынагзара аетапкәа, аминистрцәа Рәилазаара ағы 2023 шықәсазы ишьақыргәгәоу асия инақыршәаны, еиуеицшым аобиекткәа рғы аргылар-еиташьақыргыларатә усурақәа рынагзара, иара убас Ахәынтқарра Ахада Иррезертә фонди аминистрцәа Рәилазаара Аррезертә фонди рқынтәи иазоужьызы апаратә хархәагақәа рыла айташьақыргыларатә усурақәа рынагзара шымөапысуа далацәажәеит.

2023-2025 шш. Аинвестицятә программа ала 2023 шықәсазы рынагзара азпхьагәтоуп 24 усмөаңгәтә. Урт рхарць азеицш еиццалыц 1 млрд. 215 млн. маат рқынза иназоит. Зфинанстәра мөаңгоу, зейташьақыргыларагы ахыркәшарахь инеихьоу аобиек-

хейт 175 млн. маат. Афымцаеицшартә «Ақәа» ағы ареконструкциятә усурақәа рымөаңгәра ашьтахь амчхара 80 МВт. рқынза ишьтыххоит.

Ақәа ақалақь, Цьонуа, Гәлиа, Воронов, Қоғония, Абзааа рымөақәа рғы арееиратә усурақәа мөапысуеит.

Гәылрыцшь араион ағы амөақәа реиташьақыргылар аизкны цшьюсмөаңгәтәк азпхьагәтоуп, урт рахьынтә хдә хыркәшоуп.

Ткәарчал араион ағы Ткәарчали Ақармарей еимаздо амөа (16 км) шьаатанкыла айташьақыргылар аизку аусурақәа мөапысуеит, урт 2024 шықәсазы ихыркәшахоит. Ткәарчал ақалақь, Ахақәитра Апроспект ағы азымөаңга айташьақыргылар анагзара иацуп.

2023 шықәсазы Гәылрыцшь араион ағы Икьақьоу Абзааратә Црыцқәа Рполигон аикәынтра иадхәалоу аусурақәа хыркәшахоит лассы.

ткәа ирықәхарць апаратә хархәагақәа рзеицш еиццалыц 900 млн. маат рқынза иназоит, егырт иаанхаз аусурақәа рфинанстәра хазтоу ашықәс нтәаанза имөаңгахоит.

Псоуи Ақәеи еимаздо амөаду иахьыуашәшәыроу ахәтақәа рғы ацаргәатә тызқәа шьаатанкыла реиташьақыргылар хыркәшахоит. Афымцаеицшартәкәа «Алақазы» хазтоу ашықәс нтәаанза ареконструкция анхыркәшахалак ашьтахь етап-етапла амчхара 20 инаркны 80 МВт ақынза ишьтыххоит. «Бзыц» амчхара - 125 инаркны 250 МВт. рқынза. Гәдоуа ақалақь ағы х-мөадук рғы айташьақыргыларатә усурақәа нагзоуп, иарбоу аобиекткәа ахархәарахь ирытоуп.

Псоуи Ақәеи еимаздо амөаду арлашаратә усурақәа мөапысуеит, урт хазтоу ашықәс нтәаанза ихыркәшахароуп. Ақәеи Очамчырей еимаздо амөа арлашара нагзоуп, уи иадхәаланы ө-етапкны имөаңгаз аусурақәа ирықәхарць-

Зейццалыц 270 млн. маат рқынза иназо Ареспубликәтә биуцет ахатә хархәагақәа рыла 74 усмөаңгәтә анагзара азпхьагәтан, урт рахьынтә 48 хыркәшоуп, егырт ашықәс нтәаанза инагзахоит. Иазпхьагәтоу аусмөаңгәтәкәа рхыпхьазарағы икоуп асоциалтә цқы змоу аобиектқәагы мацымкәа.

Ақсны Ахәынтқарра Ахада Иррезертә фонд ахарць ала рфинанстәра мөаңгоуп 23 хәынтқарратә контракт. Имөаңгаз афинанстәра азеицш еиццалыц 13 млн. маат рқынза иназоит. Инагзоуп 19, егырт рынагзара мөапысуеит. Зызбахә хәоу аусмөаңгәтәкәа рхыпхьазарағы икоуп ақсабаратә рыцқарақәа рыхкьа-пқьақәа рымөақәцарей урт рацхыркәкәа-арей ирызку аусурақәа рынагзара, ацқарақәа рыргылар, ацаргәатә тызқәа рыргәгәара.

Аминистрцәа Рәилазаара Аррезертә фонд ахархәагақәа рыла иазпхьагәтан 39 усмөаңгәтә,

Агәлалашәара амш

Жьҕаарамза 30 рзы Аңсны иазгәартит аполитикатә репрессиақәа ирылазыз ргәалашәара Амш. Арепрессиақәа миллионшыла акгы зхарамыз Асовет Еидгыла ауа-аңсыра рыдстазаара ҕахнаңҕеит. Аңсуа жәлар ракәзар, уи акыр ааха ду рнаңҕеит. XX ашәышықәса

30-40-тәи ашықәсқәа рзы быжынызықьык инареиҳаны арепрессиа иалазит. Арепрессиақәа ирықәшәаз рсиа ағы икоуп еиуеиңшыам амилаңҕқәа, азанааңҕқәа ирыңданакуа ауаа, урт реиҳарашык 20 – 35 шықәса зхытүаз ракәын. XV Аңсуа партконференция ахь

иалхыз Қырттәыла Акоммунисттә Партия Аңснйтәи аобком 51-шык алахәылаңҕәа ркынтәи латдарамза, 1937шықәсазы арепрессиақәа ирықәыршәан, анаоҕсгы иреиҳсны ишыын 39-шык. 1936 шықәсазы иалхыз Аңсны ЦИК 120-шык алахәылаңҕәа ркынтәи арепрессиақәа ирықәыршәын 78-шык. 1937 шықәса инаркны 1942 шықәсанза Аңсны анаукатәи арҕиаратәи аинтеллегенция ахатарнақәа реиҳарашык тархан.

Аполитикатә репрессиақәа ирылазыз ргәалашәара Амш Аңсны 2006 шықәса инаркны иазгәартит. Иара убаскан иаңдан Ахәынтқарра Ахада икны икоу аполитикатә репрессиақәа ирықәшәаз рреабилитация азы акомиссиие иеиҳзылоу ассоциацияе. Аполитикатә репрессиақәа ирылазыз рбака Ақәа ақалақь, Апарламент аҕаңҕы икоу асквер ағы ишықәырғылан жьҕаарамза, 2011 шықәса рзы адаң зкәыршоу Амонумент ахаң ду асахыа амоуп. Абака автор – асахыаҕыхыу Зураб Җыжаба.

Агәлымцәахқәа рҕаңҕыа имчыдоуп аңсра

Абри ашыа алкаа ҕасцоит адипломат кәыпш, аңарауаф, ганрацәала здырра харакыз Адгәыр Чегиа изкыз апоезиа ахәылңаз сахыалахәыиз.

Аңснйтәи ахәынтқарратә университет акны апрофессор, еиңдыруа ажурналист Екатерина Бебиа лнапхгарала ажурналистика а студентцәа еиҕыркааит Адгәыр Виктор-ица Чегиа ипоезиа ахәылңаз.

Ахәылңаз ашқа иа-аңҕыан автор иҕааңҕәа, аус иңызуаз иҕызуаңҕәа, аңара зирцоз а студентцәа.

Насың духарын ари ахәылңаз далахәытгы ашәкәкәа ҕба «Поле контрастов», «Монолог» аңытцәз Адгәыр Чегиа. Иара идунеи иңсахит шықәсыб-жак аңҕыа. Дазцеит изааңҕан даҕа дунеик, иҕыбылыра ду, иҕәалашәара лаша дыздыруаз ирызыныжыны.

Иңыушыаша зцакы цәулоу аҕаеинраала ссиркәа аңытцәз, занаатла идипломатыз Адгәыр апоезиаҕы ихатәи дунеи тбаа шимаз, абаоҕатәра чыда шилаз зегы ирыздыруамызт. Уи азын акәхап ахәылңаз аиҕкааф Екатерина Бебиа «Хааиҕәа икан иҕазгәамтәз», хәа ахызылцәзгы. Иңырымгоз ипоезиа цәула аҕылаңҕшра иазкын ари аиңылары.

Ауниверситет ажурналистика а студентцәа Аделина Царгуш, Лана Коф-оглы, София Жыба, Лолита Запшыба, Милана Кәытцни, Ека Цуцинизе, ухәа исахыаркны, аңсы ахатаны иаңҕыон Адгәыр Чегиа иаҕеинраалақәа. Автор дыоуан урысшәала, а студентка Мадина Амчпха аңсышәала илыр-цәажәаз аҕеинраала даңҕеит.

Амцабз хабилуеит, ихалкыоит аҕа Аңшзара иашаз адауаңҕыкәа Аимгаеимцара иахнарцоит Ххатә лахынтца аңҕара...

14-шықәса зхытүаз Адгәыр Чегиа илҕа Наала Чегиа даңҕеит лаб иаҕеинраала, уи дырбан авидеонцәмтала. Автор иахәшыа Астанда Чегиа-пха лыкәгылары уҕәатанза уеилнашыауан, уцәа утанарзызон аиахәшыа лылаб-жыш зхызысоз аҕеинраалақәа.

Аиңылары аҕа дыкәгылеит Адгәыр Чегиа Адәныкәтәи Аминистрра аус зциуаз: иахыа ауниверситет апрофекторс икоу Максим Җынцниа. Иара дзаатгылеит жәларбжаратәи аизыкәзаашыкәа рфакультет афа-

культет ағы иусура атәи. «Даара ицаулаз ҕызан, дахзаамыртызар ҕалап ианаамтәз. Сгәанала иаҕеинраалақәа рымацара ракәым иахзаанижыиз, иахзынижыит ахәамта еиңшу аилкаа: бзиа шәеибабала, шәааиҕәа икоу деилышәкаала ибзианы, иҕалап уи акы даңыңҕахышәозар, ихы изеитамхәозар, дзыргатәызар, шәеицхыраала, абасшәа икоуп хыыза цәула иааңҕыара», – ихәеит иара.

Җаргь Думаа икәгылары ағы иҕәалаиршәеит Адгәыр Чегиа дипломатк иахсабала иусура атәи. «Адгәыр Чегиа деиңдыруеит дипломат дуны. Имачымкәа аңҕабаа ибеит. Хара хазхазцәз атәым хәынтқаррақәа зегы рахьдцаны, дахыкәз зегы реиҳа ихадаз адокументкәа иара инапы итижыит, идырица ааирҕшит. Дышпоетыз сара ианеилыскааз ааигәзоуп, ишәкәкәа санрыңҕыа абри инагзаны дысымдырзозарын хәа аҕәаанагара соуит. Иҕабуп иаңсоу хҕеи изы абри ашыа еиҕызкааз», хәа ихирикәшеит уи икәгылары.

Агәалашәара аҕәа лхәеит атыхәтәаны иара аус ахыуаз, жәларбжаратәи аизыкәа заашыкәа ркафедра аиҕабы Есма Җыргәылиа, лылагырз дарцәажәомызт лшыза дахыкәа цәажәоз, «икәгыгаз, иразыиз, мөхакы тбаала здыррақәа харакыз, иарбан зцааразаалак узиз-азцаауаз узизбон, а студентцәа драгҕажәоман. Хара дахцәызит ашыа лаша». Агәалашәаратә аҕәа рхәеит убасгы а студентцәа Сариа Аргәын-пха, Җемир Плиа.

Аиңылары хыркәшо уи аиҕкааф Екатерина Бебиа-пха иҕабуп хәа лахәо ашәт шытцәрақәа лпыр-кит, аҕеи лаша Аңсны дзызаазаз иан Медеиа Чегиа-пха. Шыкәсы рацәала хцарайурта хада ағы аңар еицәзаазо лаазамта даҕа-калагы калашыа имамызт.

Наира САБЕКИА

Ацарадырратә цәыргакәца

Абцарамза 1 инаркны абцарамза 3, 2023 шықәса рзы Ақәа ақалақь ағы II Жәларбжаратәи ацарайуртабжаратәи ацарадырратә цәыргакәца мөаңсыраны икоуп. Уи мөаңҕахоит Аңсны икоу Урыстәыла аус ацуразы Ахатарнакреи Аңсны икоу Урыстәылатәи Афедерация Аңҕаражәхәартәи Аңсны аңара Аминистрреи русеицира абзоурала.

Ацәыргакәца ахыкәкы хаданы икоуп иреиҳазоу ацарайура аганахыла аиҳызарақәа рзыргарей Урыстәылатәи ацаратә программақәа рахь ауаажәларра разәлымхара ашытыхрей. Ихыиңшыам ахәынтқаррақәа Реишызара иаку аинформациятә ацарадырратә цакыра аңҕара, Урыстәылатәи Аңснйтәи ацарайуртатә еиҕкаарақәа рыбжыара аусуратә еимадарақәа рышыкәырғылары, иара убас атыңантәи ашкәкәеи ацарайуртатәи Урыстәылатәи Афедерация ацаратә усхк ағы икоу ихадоу ахырхартақәеи аҕагылазаашыкәеи деилыркаара.

Ацәыргакәца рхы аладырхәраны икоуп Урыстәылатәи ире-

иҳазоу ацарайуртақәа жәаоа. Урт рхыңҕыара ағы икоуп: Г. Р. Державин ихыз зху Тамбовтәи ахәынтқарратә университет; Кәбантәи ахәынтқарратә университет; Н.И.Пирогов ихыз зху Урыстәылатәи Амилаңҕтә ацарадырратә Медицинатә Университет; Ааглыхратә технологиақәеи адизаини рзы Санкт-Петербургтәи ахәынтқарратә Универси-

тет ухәа убас егыртгы. Иаарту аиҕцәажәарақәа рымөаңҕара ахәаақәа иртәгзаны, алахәылаңҕәа зегы ацарайуртақәа рхатарнақәа хатала ирыҕцәажәартә еиңш алшара рзаңҕахоит. Иара убас, ацәыргакәца ахәаақәа иртәгзаны рымөаңҕара азпҕаҕааҕоуп алекцияқәа, иреиҳау ацарайуртақәа рыртцаратә программақәа рзыргарақәа ухәа ирацәаны аусмөаңҕатәкәа.

Аңснйтәи арцаоңҕәа рзы

Ацара Аминистрра, Урыстәыла иреиҳазоу ацарадыррей анаукеи Рминистрра, Нхытц-Кавказтәи Ауниверситет азиндырратә Институт адиректор ихатыпуаф Алексей Жуков апроект далацәажәо иазгәеиҕеит: «Ари апроект ус баша ицәырымтцзеит. Хара Аңсни Урыстәылеи рцарадырра асистемақәа реишышәалара иазкны Урыстәыла иреиҳазоу аца-

радыррей анаукеи Рминистрра адца наҳаңҕоит. Аңсны ацара Аминистррей харей абар шыта жәы-шыкәса ирылагзаны хра злоу аусеицира хабжыоуп. Иарбоу аамтә иалагзаны Аңснйтәи арцаоңҕәеи ахәынтқарратә матурауааи рзанааттә дырра аҕазара ашытыхра азы планла ишыкәырғылоу апрограма анагзара мөаңсыеуит. Акурскәа иахыа иахыцркхеит, ҕымш урт Ақәа ақалақь ағы имөаңҕыслит, ҕымш – Гәдоутә. Иара убас Очамчыра ақалақь ағы. Акурс апрограма аилкаара ашытаҕа, азызырөңҕәа иалкаау ахыдцәкәа нарызоит, азшыа артоит, анаоҕ акурскәа ишырхысыз ала асертификат роуеит».

Александр Жуков иаҕәақәа рыла, Нхытц Кавказтәи Афеде-ралтә Университет аспециалист-цәа өаңҕыа Аңсныка иаауеит абцарамза 13 рзы. Урт ускантәи раара ахәаақәа иртәгзаны ахәынтқарратә матурауаа рзы азанааттә дырра аҕазара ашытыхра иазку акурскәа мөаңҕыроит.

Арратә царайурта 23 шықәса

Ақәатәи иреиҳау арратә дцакацаратә царайурта аартуиҕытәи 23 ш. ахытцра иазкынап атәылахычара Аминистрра акны имөаңҕысит аҕыргҕаратә еи-латәара.

Уи рхы аладырхәит аминистрра анапхгарей, ацарайурта арцаоңҕәеи, зхыңҕыазара маңҕым аушытымтәеи.

Арратә царайурта аңдан октиабр 31, 2000 ш. рзы Аңсны атәылахычара аминистр идцакацарала. Уи аахыс ззанааттә зыкацара хараку жәаошыла афицарцәа еицәзаазахыоу иреиҳазоу арратә рцаратә тың хаданы ишыкәырғылахеит.

Атәылахычара аминистр Владимир Ануа аусмөаңҕатә иалахыиз дрыдныҕәало: «Ацарайурта аңҕарей аҕиарей аҕоурых

иузакәымтхө иадхәалоуп Аңсны Арбцар мчкәа ртоурых. Уи аңдоуиҕытәи атәылахычара аминистрра анапхгара хәы змоу ахамтақәа рыла иалыркаахыоу афицарцәа акыр рабицарақәа еицәаназахыеит. Аушытымтәцәа азәырышы хҕыла Арбцар мчкәа ркны аҕаңҕыкәра хараку зцу амацурақәа ныкәырҕахыеит. Иахыа ацара зцо ҕеизцаразароуп асеипш хаңаҕыр хараку ацарайуртакны шәдырра аизырхара ахышәразкхаз.

Зпышәа хараку арцаоңҕатә еилазаара еснагь рдырра еиздырхәуеит Урыстәылатәи зыхызыпша хара инахыоу арратә царайуртақәа ркны.

Ишәеиҕысшыоит аҕәабиара, аҕәоман лаша Аңсадгыл ахычаразы ихырҕагоу аусура» – хәа азгәеит.

АҒЫЗА ИЗЫ АЖӘА

Д.С. Бжьаниа дийжътеи 70 шықәса атра иазкны

Жәэеи зуси еснагъ еицыз, еицырдыруа атарауа-археолог Демур Семиион-иҕа Бжьаниа икамзаара иагъа аамта рацаа царгы иуадауу адкылар. Д. Бжьаниа пьсабаралеи доухалеи иҕәғаз, ибеиаз, ақыбаф чыда элаз уащын. Аҕсуареи аламыси дырзышәа хәа ащын, ащыза изы дгәы-былщын, дыгәраган. Хәарада, атцарадыррафгы убас дыкан. Археология имариам азанаатқәа ирхыпхьазалоуп. Адәныкатәи аҕшаарақәа ауащы дыпнашоит, еиуеиҕышым иказшьатә чыдарақәа цәырагоит. Д. Бжьаниа дахыкызаалакгы иаамсташәареи иуащреи ахра руан, ус икан иара иказшьа, идуней.

Д. Бжьаниа диит 1953 шықәса абцарамза 3 рзы Ақәа ақалак. 1971 шықәсазы Н. А. Лакоба ихъз зху Ақәатәи 10-тәи аҕсуа школ далгоит. Уи ашьтахь дталоит Қартәи арцафратә институт. Арратә уалцшьа анихига ашьтахь Д. Бжьаниа ицара ииагоит Ақәатәи арцафратә институт аҕуурихтә факультет ашка. Уака ицара аныхиркәша аусура далагоит Аҕсуатцараатә институт археология ақәша ақны. Иара убрака аус иуан ицстазаара аҕыхәтәантәи амшкәа ркынза.

Жәахәарада, Д. Бжьаниа археолог – атцаащы иахасабала ишыақәгылар зыдхәалоуеицырдыруа аҕсуа археолог В. Бжьаниа иоуп. Уи усқан, 1968–1988 шш. раан, СССР Атцарадыррақәа Ракадемия иатәыз Москва тәи археологиятә институт аусзуащы дыкан. Хәтәла инапхгарала Тамшьтәи Бамборатәи аиланхартәкәа рфы имфапысуаз археологиятә пшаарақәа раан ауп икәыпшыз Демур аҕышәа ду ахьиоуз. Уака итәит иара ажышьатә методикеи, археологиятә материал атцаашьей, аус рыдулашьей. Д. Бжьаниа аҕбаа рацәеи амч дуи рыкәирзит ихъшоу аҕызи заатәи аихеи раамта иатәыз Тамшьтәи аиланхартә атцаара. Рыцхарас икоу, ари ащыза илыцшаалыху абака иазку аматериалқәа атцарадыррала ахархәара интқааны рьцара дахыымзеит.

Ицстазаарафы иус хаданы икан хәа азухәар алшоит 1979–1980, 1984 шш. раан Гагрәтәи аҕсыжыртафы иаарпшыз аҕшаақәа. Урт аҕшаарақәа иры-

цдан 2000 шықәсазы. Иахъазы уи аҕсыжырта инагзаны итцаам. 2009 шықәсазы 126 нышәынтра тцаан. Урт аматериалқәа инарыкәыршәаны В. Бжьаниеи иареи иркыпцхыт амоногра-

фия «Гагрәтәи ижәйтәзатәи аҕсыжырта» захъзу. Аусумта кыпхын аҕсыжыртақәа рпланқәа арбаны, комплексла еихшаны. Ари аҕсыжырта аамтала иатцанакуан XII–VIII, ма X–VIII аш. Хашыкәспхьазара қалаанза (хара хгәаанагарала аҕыхәтәантәи аамта еиҕа аҕабырг иаза-аигәоуп). Ари абака иунарбоит колхидатәи акультура алокалтә вариант. Иара убри аамтазы арака иалан протомкоттәи абакақәа ргәыҕи Ақәадатәи Кавказ кобантәи ажәйтәратәи аелементқәа.

Археолог ақәғиара зцыз иусура ааннакылеит Аҕсны Аҕынцәтәылатә еибашьра (1992–1993 шш.). Демур Бжьаниа аибашьра далагылан. Аибашьра раҕхьатәи амшкәа раан ауп ианырыблыз Аҕсуа институт. Назаза амца иалабит археологиятә материалқәеи, архиви, абиблиотекеи. Икалап, итаацәаратә трагедиеи, аибашьра ашьтахьтәи аблокадеи, аинститут афы ишьтаз аматериалқәа ахьицәызызи рзы акәзар икандидаттә диссертация ихъчаанза Д. Бжьаниа ипцстазаара зыркәафыз. Уи аиххарак оны ихиркәшахьан 1980 шықәса анцәамтазы.

Аҕсны Ахәынцқаррафы аҕстазаара тышәынтәало ианалага археологиятә усурәкәагы хацыркын. Иара дызлахәыз археологиятә усурәкәа ирылаган Уыҕысы хәа иахъашьтоу аҕыцафәи, заатәи абжыратәи ашьышықәса иатцанакуа Гагра араион аҕсыжыртафы. Ихадароу хтысны икалеит иара изы

2001–2006 шш. раан раҕхьатәи аҕсуа-аурыстә экспедиция иа-лахәхара. Урыстәыла аганахьала хадара азыруан апрокет И.В. Горлови И.М. Безручконкои. Ускан Ақәатәи абаагәарақны итцаан V–VI аш. афбатәи азбжа иатцанакуа аныхабаа, 2005 шықәсазы Д. Бжьаниа атцаара далагеит иа-ақәымтцзакәа архәцәа итадырбгоз, ианаамтаз даара ибеиаз Аеымардатәи аҕсыжырта. Аеымарда аҕшаарақәа анымфәыргоз ипшааит Цандрыҕышь аҕапы. Уака аҕыҕ рыман заатәи аҕызтә шәышықәсеи адольтментә гәыпкәеи. Иара убас итцаан Очамчыра араион Арасазыхь ақытан заатәи аихатә шәышықәса иатцанакуаз аиланхартә. Аҕыхәтәан, 2008 ш. инаркны Д. Бжьаниеи И. Цнариеи еицтырцауан даара аинтерес ду змоу, макьанагы цкыа аҕыхәтәанза итцаам, аенеолит аамта иатцанакуа Отхаратәи аҕсыжыртақәа.

1998 шықәсазы Д. Бжьаниа аусура далагеит В. Бжьаниа инапхгаракны иказ Аҕсны Ахәынцқарра аҕуурихтә бақатә тынхара аусбартафы. Ашьтахь, 2010 ш. ихәта ари аусбарта деихабхеит. Ари аусура иатахын аҕшыхәратә усурәкәа, аекспедицияқәа реиҕкаара, иахьатәи аҕтнықалак аҕнүцка еиқәханы иказ абакақәа рыхьчара. Ари аусқәа зыжәа иқәлаз иакәын Д. Бжьаниа.

Иазгәоумтарц залшом Д. Бжьаниа ироль археологиятә конференцияқәа реиҕкаарафы. Урт рызкын археологцәа хәтәрақәа И. Воронови, М. Трапшыи, Г. Шамбеи. Аҕсны анаукатә блокада аҕыхразы раҕхьатәи шыафаны икалеит Д. Бжьаниа активла дызлахәыз, «Кавказ аҕуурих, акультура, атцасқәа, абызшәа» зыхъзыз аконференция. Раҕхьаза акәны ари аконференция иалахәын Урыстәылатәи археологцәа. Урт рахьтә азәыршык ашьтахьгы иара Д. Бжьаниа ицны имфапыргон археологиятә усурәкәа, еицыркыпхуан астатиақәа, ирзаатгылон Аҕсны ажәйтәзатәи аҕуурих аганахь ала ицәырцуаз аймак зцыз атцаарақәа.

Аҕсуа тцаарадырра, хәтәла археология ахырхартәфы Д. Бжьаниа илагала акырма идууп. Атцарауащ иусумтақәа хәи змазам аҕуурихтә бакоуп. Ащыза, атцарауащ Демур Семиион-иҕа Бжьаниа игәәлашәра хәцзаауеит наунагза.

А. ЦОПУА,
Аҕсуа хәынцқарратә музей адиректор

«Асабша ашьыбжьышьтахь»

Шәарах Ғячалиа ихъз зху Ткәарчалтәи ахәынцқарратә акомедиятә театр афы имфапысит Мар Баицъиев ифымта ала икәыргылаз «Асабша ашьыбжьышьтахь» захъзу аспектәкль аҕхьарбара. Ари аспектәкль ала иаартуп Ткәарчалтәи атеатр ақәыргыламта фыцкәа рырбара асезон. Мар Баицъиев еицырдыруа кыргыз драматургуп, иара ихъз атеатр абзи-абафцәа уажәадагы ирахахьейт. Ткәарчалтәи атеатр ақны уажәаҕхьагы икәдырғылахан даеа ифымтәк алагы аспектәкль «Дуель».

«Асабша ашьыбжьышьтахь» трагикомедияоуп, иара шоуп хы-хәтәкны. Мар Баицъиев ифымта аҕшәахь еиҕеигейт атеатр асахьаркыратә напхгащы, арежиссиор – ақәыргылащ Сырбеи Сангәлиа. «Асабша ашьыбжьышьтахь аҕсуаа хабзаара акыр иазааигәоуп. Аҕсуаа

шықәса рзы. Асценафы идырбаз раҕхьатәи спектакльхейт Асовет Еидгыла Жәлар рартист, арежиссиор, аҕсуа драматург Шәарах Ғячалиа икомедия «Ачара ду». Актиор ду идуней аниапсащ ашьтахь, атеатр иара ихъз ахцан. Аҕсны Жәлар рьынцтәылатә еибашьраан атеатр аусура аанкылан. Аибашьра ашьтахьтәи раҕхьазатәи кәыргыламтахеит Самсон Чанба иажәабжь «Атоуба». Хәамтазгы и аусура цоит иааипьмыркызаакәан. Планла акультура аминистрра ақын-тәи атеатр иаду аспектәклькәа инарчыдангы, Сырбеи Сангәлиа иажәақәа рыла аус здыруло аба-хҕа кәыргыламтақәа икоуп. Хәарада урт зегы ахәаҕшәа рзоуп изыкарцо, убри ақынтә атеатр ахьбрафы рырбара мфәпысраны икоуп. «Аспектәкль ақәыргылар ахарцы аҕбабааи маҕымкәа ирыцуп. Аха, хусура еицазыроу хәа акагы хәмам, акультура

хтсакәеи, аспектәкль ақны иаарпшу ақабзкәеи еиқәфыртуеит, цыара-цыара даара еиҕышуп. Асиужет ағиашьа инакәыршәаны, ақытаф ашкол арцащыс аус зуа Қарбеи, Москва атцара зцоз ицкәын аҕшыбарамшкәа рзы афныка даауеит. Рҕа иара иазыпшыз атаацәа ргәыргьара хәаак амам. Аха, иара данауаз дааигейт атцара ицызцоз игы дақәшәаны хәтәызас иигыз Ашына. Лара лтаацәа иртахоит рыпхьазатә дызла-нагалаз ауаа, уаф ибла иамбац ачара лзырурц. Аспектәкль арежиссиор Сырбеи Сангәлиа ихәоит, атрагикомедия аҕшәахь ианеиҕеигоз, гәыфбара шимамыз ақәыргыламта ахәапшыцәа ишыргәаҕхо азы. Арежиссиор иажәақәа рыла, атекст аитагараан ауадафракәа ыкан, избан акәзар уи аҕшәа анырнаалара ус имариазамызт, аха ахықәкы нагзан, адиалогқәа гәеихьшырада псышәала ирцаажәан. Аспектәкль аҕхьарбара резыкарцон шықәсык афныцка. Иара азыхәан мацара фыц иқатан адекорацияқәа. Ақәыргыламта иадыгьхьалан ааҕхьара зырғаз актиорцәа фарацәагы. Убри аан ихәатәуп, Ткуарчалтәи атеатр атруппа ишеиднакыло жәохәфык инарзынапшуа актиорцәа. Урт рыбжьара икоуп Аҕсны Жәлар рартистцәа реиҕш актиортә казара знапахы макьанагы иаазго ағаргы.

Сырбеи Сангәлиа ихәоит, аколлектив рыбжьара аҕып ду шааннакыло ахәоуеиқәшәара, аицхьараара, аҕышәеимдара. Ишдыру еиҕыш, зхәоу еиқәшәо аҕацәара еснагъ аихьзарақәеи, алтшәа бзиеи рымоуп.

Ткәарчалтәи Ахәынцқарратә акомедия атеатр аҕдан зкыи жәшәи фыншәажәи жәохә

аминистрра еснагъ ахатгылар хартоит», – ихәеит атеатр адиректор Адамыр Гәынба. Уи иажәақәа рыла, атеатр анапхгара есышықәса акультура аминистрра ашка аплан нарышьтуеит. Уака ирбоуп икәдырғылараны икоу аспектәкль ахьзи уи иатаху ахарцы, аминистрра урт азгәатақәа анышьақәнарбәғәәлак анафс ауп афымта аус адулара ианалаго.

Хәарада асеиҕш ақәыргыламтақәа мфәпгалатәуп, урт Аҕсны араионқәа зегы рфы иатахуп. Аибашьра ашьтахь ихьысхаз акультуратә пстазаара шытыхтәуп. Ағар атеатр агәбылра дырктәуп. Атеатр аазагоуп, хдырра еизырғагоуп. Ахәапшыцәа ракәзар, аспектәкль гәахәара дула ирыдыркылеит. Уи аршахатуан аспектәкль ахьыркәшаха ашьтахь акраамта еихымсыбуаз анапейнкәабжькәа.

Аҕсны абыргцәа рхеилак ахантәащы Апполон Думаа дреиуан азал афы итааз ахәаҕшәа. Иара ихәеит даара агәахәара шинатаз ақәыргыламта атакы, актиорцәа ролькәа иргәыланахаланы рхәмаршьеи. Апполон Думаа ибзианы игәәлашәоит Ткәарчалтәи атеатр анаҕцәзи, уи еснагъ иамаз атрадиция бзиакәеи. «Уажәы атеатр иацагылаз актиорцәа фарацәеи, иахьатәи анапхгареи урт атрадицияқәа мырзакәа, уи моу еихахауа иааргоит. Избо агәахәара снаҕоит. Акультуратә хәышәарақәа рыҕиара атак ду амоуп ахәынцқарразы, ағар урт иртауазар ауп, акультура агәбылра рымазароуп урт хәа азгәеиҕейт иара.

Ашықәс нцәанза аспектәкль «Асабша ашьыбжьышьтахь» ддырбараны икоуп Аҕсны араионқәа зегы ркны.

Елана ЛАШӘРИАҒҔА

Аматематикатә олимпиада «Ассара»

Жьтаарамза 23 инаркны 27-нза Майкәац ақалак, Адыгәтәи ахәынцқарратә университет афы имфапысит азҕабцәа рзы аматематикатә олимпиада «Ассара». Ари аолимпиада рхы аладырхәит Аҕснытәи ашкол-хыцкәагәыт. Урыстәылатәи 15 регион ркынтә. Аҕсны, Аахыц Уацстәыла ухәа зынза 50-фык ашколхәыцкәа 6-10-тәи аклассқәа ркны атцара зцо, аматематиказы ирымоу адыррақәа рыла еиндатлон.

Ареспублика Адыгәеи аладатәи ахәтафы икоу ашь-хахаракыра Ассара ахъз зху аолимпиада апрограма хәымш иртагзан. Аолимпиада

алахәцәа ф-турк рзыпшын, аиа-aira згаз ақәратә категорияқәа аба рыла иалкаахон: аицбыратә лига, аихабыратә лига хәа. Урт иранашьахоит адипломқәа 1,2,3, ааазарақәа, иара убас архәабҕыцкәеи ахамтақәеи аҕыхәтәантәи аетап ақны зхы бзиазаны иаазырпшыз рзы.

Ажиури аилазаара иалалеит Жәларбжьаратәи аматематикатә олимпиада, Китаитәи ахәса рматематикатә олимпиада ухәа рфы аиааирақәа згахьоу. Ажиури ахантәащы дыкоуп Жәларбжьаратәи ашкол-хыцкәа рматематикатә олимпиада афы Урыстәыла еизгоу акоманда азықатәф, Адыгәе-

иатәи ахәынцқарратә Университет аматематика арцара атехнологияқәа рлаборатория анапхгащы Кирил Сухов.

«Азәгы изы имазазам аматематикатә аолимпиадакәа рфы ақкәынцәа еиҕа рхы шаладырхәуа азҕабцәа рааста. Аха атцарадырра хьаас иамам дычкәыноу дызҕабу, хәа акрызцазкуа уара ишухасабуа ауп», – ихәеит Кирил Сухов.

Аолимпиада аетапқәа рыдагы алахәцәа ирзыпшын игәылтәауу атцарадырратә, акультуратә программақәа: аеазықатарақәа, арҕиаратә мастер-классқәеи алекциякәеи.

Апсуа литературатә бызшәеи адиалектқәеи реизықазашыязы гәанагарақәак

Октябрь 27 – апсуа бызшәа амш азгәақтоит, ишдыру еиңш. Аха уи ианагазом шықәсы ахтә зны, рыцхәк алкааны убри аены мацара, мамзарғы амзар аҕны ари амш згәылазгыз ам-чыбжь итагзаны ххатәы бызшәа аиқәырхарей арҕиарей ирызку аусмҕаҕатәқәа мҕаҕаагар иазхоит хәа. Зыхдырра атың аҕы иҕоу дарбан апсуазаалак изы ибызшәа гәакыа – Апсуа бызшәа – иамшыҕазаароуп есымшагы.

Абызшәа еснагъ иҕеио системоуп. Апсуа бызшәагы аҕиара хырҕа-гала амҕақәарей аиқәырхарей, еуеиңшым хырҕартала атың-арей рнапы алакуп Аңсны антыңыгы зыхыз еицырдыруа азәырғы

Ажәлар рзеипшбызшәа аҕиараҕы ичыдоу атың аанна-кылоит алитературатә бызшәа ашыақәгыларә. Абызшәадырратә теорияҕы алитературатә бызшәа ашыақәгыларә ахатә аиҳарашык ашыра ақаларә иадырхәалит. Апсуа литературатә бызшәа акәзар, уи шыақәгылахыан апсуа шыра қалаанзагы хәа иҕыҕазон академик Н.И.Марр. Уи хатәла ари азтәара чыдала дазаатгы-ланы иштмҕаацызгы, иара ибзианы иидыруаз апсуа жәлар рҕаҕыцтә хәамтәқәа убриақара ихатәран, ажәлар рыҕыҕстаара аназа-азара зегы шытыркау-ан, ажәлар рзеипшбызшәа аҕиараҕы рымехаркыртә еиңш хәа иҕыҕазон атарауа Н.И.Марр 1912 шықәсазы, раҕыҕаза Апс-ны данаа инаркны, апсуа бызшәа атарей ажәлар рҕаҕыцтә хәамтәқәа реизгарей даара дрызфәлымхан. Уи итаҕаагы – инагоу абызшәадыршәа А.Ген-кои, В.Кәыкәбеи ишәа ихыланы ари аус даара ҕыҕақәа иргейт.

Убыскантәи аамтазы ауп (1916 ш.) Н.Марр ианазгәаитазгы: «Устная литература носит в себе все качества создательницы общего языка. В частности, в абхазской устной литературе и сейчас, когда работа только что начата собиранием ее памятников, мы находим, очевидно, давно сложившийся общий во многих отношениях литературный язык; что касается содержания, то оно отражает древнейшую религию кавказских коренных народов, астральный культ с поразительной жизненностью» (Н.Я.Марр, «О языке и истории абхазов», М, 1938, ад.126). «Литература не только бывает у народов без письменности, но часто она является более надежным и богатым источником для изучения языка, этой души народа, чем обширная искусственная литература с письменностью» (иара уа, ад.125).

Ажәлар рзеипш бызшәа ҕырхәалатәи аформа ашыақәгыларей аҕиарей ркны ичыдоу атың ааныркылоит жәлар рныҕақәа, реизара дукәа – Лыхнаштеи Мықәаштеи реипш иҕоу. Арақәа иқәгыланы ицәажәо ажәа азказа дукәа, хәарада, ажәа асахьаркыратә ган инаваргыланы, идырҕион абызшәа аофициалтә стильқәагы. Ажәала ахәрақәа зырҕыоз ажәаащәа дукәа ажәлар зегы иеицырзеипшыз аусқәа иахьрылацәажәоз, иахьрызбоз атыңкәа алхны иҕан. Апсны ахи атыңхәеи ирыхьзон уақәа иҕәаз Ажәа, уақәа избаз Аус. Ажәлар рзеипшбызшәа аҕиарақны аизара дуззақәеи ажәабжьәащәеи тыңс, рольс иааныркыло макәназы итцәазам, хазы изаатгылатәу зтәараны иҕоуп хәа сгәы ианагоит.

Ацәажәо бзиа захьыз – уи дзацәажәоз ажәлар рхи ртыңхәеи дырны, ажәлар зегы рхәа ихь-

аны данцәажәоз, дзацәажәоз дызларацәажәоз абы-зшәа даара дазхәыцуан, ишәон-изон, даара ицәуан, абыртқал икылихуан, ацәажәащәа дукәа ражәахәаҕы адиалекттә чыдарақәагы маҕын еиҕа, иқазаргы иалкны, ула ихгыло акәымкәа, зегы ирзеипшны иеиыркартә иҕәан, избанзар иажәахәа изыршәуаз зегы ирзынархан – дладатәума, дладатәума. Уи гәастартә еи ҕш избейт 1974 шықәсазы ажәабжьәащәа ду Сақаниа Маадан саницәажәоз: уи иажәабжьәа анысзеиҕеиҕәоз, сара сьма-цара сакәымкәа, жәларык иаҕыҕа итәо-ушәа, урт ирҕартә еиҕыцкәа ибжыи ҕеицыхны дцәажәон: иинтонация чыда ауп раҕыҕа сыбла ихгылаз. Ашыахы атекстқәа хылааны аус анрыдызулоз ауп иангәастә-ихатә дшыбзыҕытәызгы (ақ. Дәрыҕыш дынхон, диит Ацандара ақытан), иажәахәаҕы бзыҕтәи адиалект иазчыдақәоу ашытыбжьәкәеи ажәа-формақәеи шмачу. Иажәахәаҕы уамашәа иубартә еиҕыш еиле-игзон, иеинираалон бзыҕтәи абжыуатәи адиалекттә чыдаказыақәа. Абри ауп хәа сгәы ианагоит ажәлар рзеипшбызшәа захьзугы. Ажәлар рзеипшбызшәа ауп «ҕырхәалатәи алитературатә бызшәа» хәа Н.И.Марр изиҕәозгы хәа сазхәыцуейт. «Ғыралатәи алитературатә бызшәа» хәа дызҕуҕы, иахьа ашыратә (аорфографиатә) ҕықарақәа рыла инормарку алитературатә бызшәа ауп.

Жәлар рныҕақәа, реизарақәа театр дуззақәан, жәлар иракәдемиан, апсуа бызшәа иакадемиан. Ацәажәащәа дукәа ракәзар, иакадемикцәан хәа ухәар аует. Анцәа ичышьоуп абас еиҕыш иқаз Жәлар ракадемикцәа ззухәар ауаз – Чацә Чагә. Сақаниа Маадан, Ғаргь Ғабечи реипш иқаз ажәахәащәа рхәамтәқәа зну ашәкәқәа ахьамоу. Урт рхыҕыҕазара иацлап хәа сгәы ианагоит Апсуатцаратә институт аҕны иҕамоуи, егыс еикәханы иҕоу аудио-видео кассетақәагы абасала ахырҕартә рытаны ус рыдулазар. Урт апсуа литерату-ратә бызшәа иауасхырны, иалагамтаны иа-зыҕыҕазатәуп хәа сгәы ианагоит.

Апсуа литературатә бызшәа ашыақәгыларей, атоурыхы, уи аҕиара апроцесси иридхәалаз атеориатә зтәарақәа чыдала аус рыдылулон аибашьра ашыахьцәкәа изаамтанымкәа зыҕыстаара иалцыз атарауа, афилологиятә тцәарадыррақәа

хйарауаа – абызшәатцәащәа. Урт азәырғы хазну ашықәс азы рныҕәатә шықәсхыҕрақәа иҕоуп. Убри аҕнытә, ари атыҕымытә инаркны хазнетә адакыақәа ркны аҕыащәа ишәыдаа-галалойт еиҕа шазыҕфәлымхәа хәа хгәы изаанаго русумтәқәа.

Иахьатәи аҕны иахькыҕыуеит, сынтәа дийжыҕеи 70 шықәса йуа, хызышәа гәакыа аиқәырхарей арҕиарей зылшамтә маҕымкәа иадыз, зыуаҕра харақыз афилологиятә тцәарадыррақәа ркандидат, адоцент Емма Қыамын-иҕа Қыылба лыҕыстаара айыҕәтәантәи аамтәқәа рзы иаҕылцыз, апсуа ли-тературатә бызшәа аҕиара иазку лусумтә.

ркандидат Концъариа Валенти-на Хәҕымет-иҕыҕа. Уи иахзаан-лыжыит лдоктортә диссертация иахәтакыз «Из истории абхазского литературного языка» захьыз аусумтә шыахә (Ақәа, 1986). Аха лара лышьтахь ари атема азәгы даҕызам, хгәы итцхит атарауаа зегы аха... Атарауа лгәанагарала, апсуа ли-тературатә бызшәа ацәырцразы уи атышәныртәаларазы жәлар рҕаҕыцтә хәамтәқәа ирыцаркуа даара ишырацоуҕы, алитерату-ратә бызшәа атышәныртәалара наза анаиуз, ашыра анықала на-хыс ауп. Ус еиҕыш иҕоу али-тера-

туратә бызшәа хацыркын 1862 шықәсазы, П.К.Услар ишыақәир-гылаз раҕыҕатәи апсуа алфа-вит анейқәиршәа, уи ахархәара анаиу итыҕыз «Апсуа бызшәа» захьзу ашәкәы аҕны.

Апсуа литературатә бызшәа ашыақәгыларә раҕыҕатәи апериодқәа раан (1862-1921 шш.) ахархәара рыман Апс-ны иахьылоз адиалектқәа рыҕбагы: абжыуатәиҕы аб-зыҕтәиҕы. Адиалектқәа ажәлар рзеипшбызшәаҕы реидцә-ра имариаз усмызт, избанзар, амхаҕыҕыра ашытахь урт рыб-жыра иқаз Ғымстәтәи адиалект анықамла (Ғыма зегы анахырга Тырқәтәылақәа), дара ҕысабарала иеиҕышыуаз, алитературатә бызшәа шыаҕас иаиураны иқаз.

1919-1921шш. рзын итыҕцуа иалагаз апсуа жәлар рзеипш газет «Апсны» апсуа ли-тературатә бызшәа ашыақәгыларатә процесс зегы хнаркәшеит. Шамахамзар агазет аномерқәа зегы еидызкыло, иахьа хнапаҕы иҕоу ашәкә шыахә «Апсны» 1919-1921шш.» захьзу, Апсуа-атцаратә институт итнәжыоу иреиҕызоу аусумтәқәа иреиуоуп. Хнапаҕы иҕоуп апсуа ли-тературатә бызшәа ашыақәгыларатә процесс аилкаара зырманшәало, зегь рыла аенциклопедиятә қаз-шыа шытыхыз ашәкәы.

Абрақәа сазаатгылар стахуп даҕа зтәарақгы: апсуа ли-тературатә бызшәа ашыақәыр-гыларәҕы Апсны антың инхо апсуаа ражәахәа тыңс иа-аннакыло аилкаара. XIX ашәышықәсазы зыҕысадгыл иахыргаз апсуаа ҕыралатәи апсуа литературатә бызшәа ашыақәгыларә апроцесс иалхәы-дааны инхеит. Даеакала иаххәо-зар, апсуа литературатә бызшәа ҕырхәалатәи аформа апсуа жәлар зегы еицдырҕиазтгы, уи хатәааны, иҕәылтәааны имҕаҕы-суазтгы – Далаа, Цабалаа, Ғы-маа, Самырзақанаа, Абжыақәа, Ахчыҕысаа, Ғысхәаа, Халцысаа ухәа Апсны инхоз апсуаа зегы алахәны, урт амхаҕыҕыра иана-га нахыс, апсуа литературатә бызшәа ашыратә форма қахцар акәхейт хара Апсны ианхаз апсуаа хамәацара, ахәа еи-сеиҕыш еишыршаз ажәлар рых-әтәк – бзыҕаа, абжыуаа, зыҕыны ишықаз «имхаҕыҕырхаз» Самыр-зақанаагы. Ажәакала, ҕыра-латәи апсуа литературатә бызшәа ашыақәгыларә мҕаҕысуан, ажәлар рыбжара аныркәыркәа ашытахь. Ажәлар рыҕысы рзеи-вымго аҕынза инаганы ишықаз ирыхьзейт, жәларык раҕаса-балагы рыҕысы еиқәнархе-ит апсуа шыра (шәахәаҕыш: Алықса Гогәуа Дырмит Ғәлиа ишәышықәсхытра иазикыз ажәабжь «Амонолог»).

Ус анакәа, иаит аамтә уажәшыта ҕырада амадара ана-муаз. Уи абызшәа амадара, акоммуникативтә функция хада ныкәызго акәхейт. Омар Беигәаа дугы мшынынрцәынтәи иа-ауан ишырабжы: «Ижәыла асалам шәкәқәа, шәыбжыи хшәырхала!» хәа. Уа иқаз апсуаа дрылабжыон: «Ижәыла Апсныка асалам шәкәқәа» хәа. **Ара Дырмит Ғәлиа ижәлар дышрыцәаҕылаз еиҕыш, амшын нырцә иқаз апсуаа дрыцагы-лейт Омар Беигәаа ду. Урт ир-зеипшны ирыман рхатәи бызшәа – Апсшәа агәрагара. Уи агәрагара даара ианыцәҕызгы, ианамуазгы...** «Ахатәы абызшәа агәрагарала иеиҕышзамхейт Ғаргь Чачбеи Дырмит Ғәлиеи», – ихәон иеицырдыруа апсуа ца-рауа Владимир Атцариа. **Хызышәа агәрагароуп апсуатцара шыаҕас иамоу. Убри Агәрагара ахьынзаназо иназоит хнапы злаку аусқәа зегы – Ахәынцар-ра Ахада иаиркны атеи дзазо Ан лкынза.**

Хәҕысшәа агәрагара ауп изыркәца Омар Беигәаа, тырқәшәала иҕыз иусумтәқәа рыхәтәк апсшәахь иеиҕаганы Апсныка раашьтра иқәрабжа дыштысхызыгы. Тырқәтәыла инхоз апсуаа рцәажәашыақәа зегы тцәахьан, идыруан Омар Беигәаа. Ғырхәалатәи иажәахәаҕы д-Абжыақәатәын, ҕыра-латәи иажәахәа акәзар, уи иақәшәомызт: Тырқәтәы-ла инхо апсуаа рзеипш бы-з-

шәа ашыақәырғыларә илшеит ухәартә еиҕыш инормаркны иҕоуп апсуашәала иҕамоу Омар Беигәаа инапылаҕыратә мате-риалқәа. Урт рбызшәатә анализ илаҳанахәо ала, Омар Беигәаа иҕыратә традицияҕы иҕамоуп хлитературатә бызшәа ҕыра-латәи авариянт чыда.

Адиалектқәа ирымоу абеиа-рақәа зегы ашыратә ли-тературатә бызшәа алагалашыа амазам, аха урт цәах бзиақ (ре-зервк) иаҕызоуп, идыртәуп, уи, иашаны, ианахәтоу иахьахәтоу ахархәаразы атерминҕиараҕы, асахьаркыратә ҕымтәқәа ркны атыңтә колорит аарҕышразы ухәа. Убри аҕнытә зхы иақәитү ажәахәа – абызшәа агәеи-сыбжь ауп; уи абызшәа орга-низмк ахәсаб ала аҕаҕылаза-ашыа аныҕышеит, згәеисыбжь бзиоу аорганизмгы асаат еиҕыш аус аулоит.

Апсны уи антыңи инхо апсуаа ражәахәа еизакхароуп органи-змны, ҕырхәалатәи ҕыралатәи амадарақәа, аитәнеиаира бжәахартә еиҕыш.

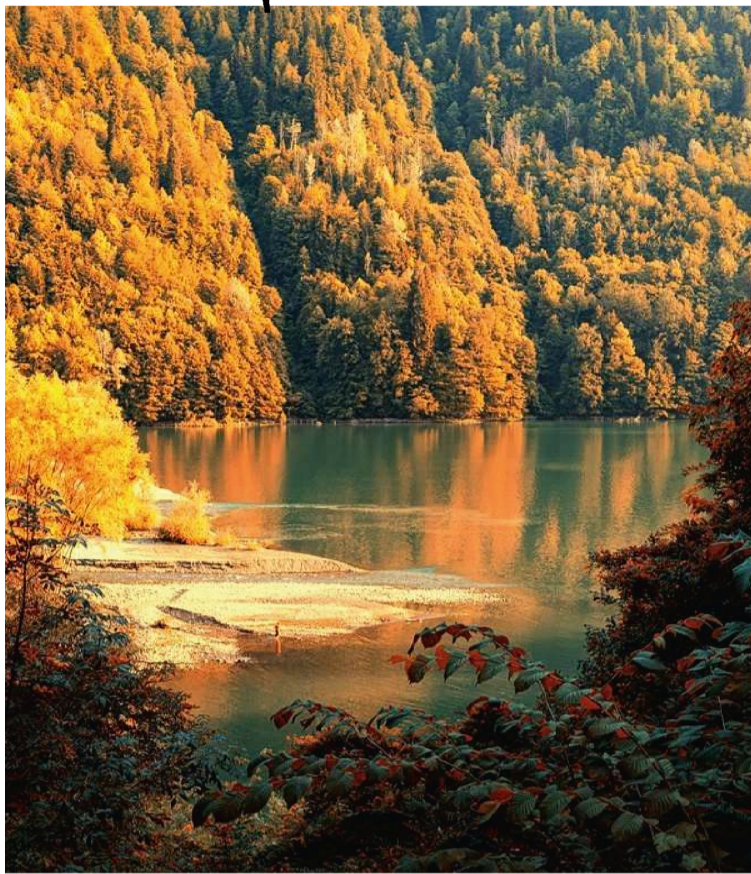
Алитературатә бызшәа аиҳа-рак асахьаркыратә ли-тературатә бызшәа, иазхызыҕыраҕы ажәлар рзеипшбызшәа, ражәахәа азхәаҕыра ада ҕысхәа шықам атәи иҕеит Ш.К.Арстаа «Апсуа ли-тературатә бызшәа аграм-матика» захьзу ашәкәаҕы. (Ақәа, 2002, ад. 11): «Иахьатәи апсуа бызшәа иамоу абеиарақәа уаҕы иҕеишартә ахархәара рымоуп Б.У.Шынқәба ирҕиамтәқәа рҕы. Ара еидкылоуп ажәлар рбызшәа абеиарақәа, апсуа ли-тературатә бызшәа уаанза иамаз аихьза-рақәа, урт ирзырхәуап, еицыхуп, иртбаауп.

Иахьатәи апсуа ли-тературатә бызшәа (апоезия бызшәагы, апроза бызшәагы) алексикатә, аграмматикатә, асахьаркыра-м-чхаратә, астильтә биеарақәа илаҕоу Б.У.Шынқәба ирҕи-амтәқәа шыаҕасгы, ҕышысгы, ҕыцәсгы ирымоуп. Ари зыб-зоуроу Б.Шынқәба имоу абахәтарә мацара акәзам. Апсуа жәлар рбызшәа абеиа-рақәа қәырчаха-қәырчаха иа-иццо реизгарәҕы уи иақара аҕыбааа дарбанызаалак ҕысуа шәкәыҕык имбац.

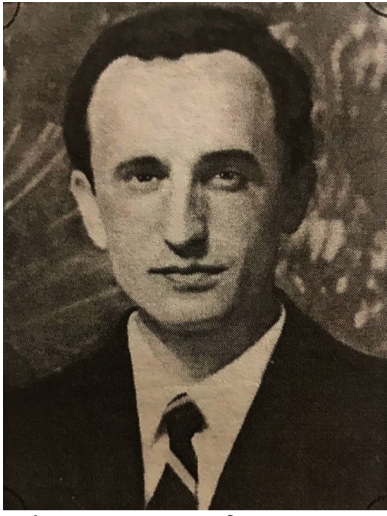
Абызшәа аҕиара мҕаҕы-суейт еихсыҕырада, еиҳарак уи ажәртә еилазаара. Абарт аизхарақәа дарбанызаалак ашәкәыҕы дрыззалароуп, дырцәыхарамхароуп.

Ажәакала, ашәкәыҕыҕы, ажәахәащәа реипш, ирылдыр-шароуп абызшәа ахықәзаалак-гы: ладеи-ҕадеи, иарбан чыда-разаалакгы беиарас иҕыҕазаны еиларызароуп, ишытырхроуп, еиҳархароуп, жәларык зегь ирхьыргзароуп. Ажәа «ацынцәа-рах» иаххаштырц, иахцәызырц акгы агымкәа ишықаз, ажәлар зегы ирзеипшны иақәлеит, ароман «Ацынцәарах» абзо-урала. Убас ажәақәа «Ачыкәаха, «Асду», «Ақәашамца» уб.ит. Уи зылшо, изуалу ашәкәыҕыҕы ракәзар, атарауаа иахуалуп хызышәа иатәу қәырчахак қыргы икамыршәкәа аизгара. Апс-ны ашәуцкеи уи антыңи иҕамоу ацәажәашыақәа зегы Апсуа жәлар рзеипш бызшәа иахәтәк-ны иқалароуп, уи ҕырхәалатәи аформаҕы еиҕыш, ҕыралатәи аформаҕы.

Тагалан Ацсны

Уи ипсадгьыл ихьчон

Аңсны ашэарта ду иантагыла, Бьаршытыхла аба ифагыла. Аңсадгьыл айеицаа ирапгыла, Аиаира ами хайдайас иапгыла.

Август 14, 1992 шыкэса амш кахха ипхон итынчын апсабара, досу рускэа ирфын. Ус ажэлар иаарылафит айбашьра хлымзаах ишалгаз.

Айбашьра иацуп агэакра, ахтэара, алабырз, апьсра. Ари ажэабжь злымха иташмыс Аңсны ахьаа зхьааз апьсуа жэлар, Нартаа дукэа ркэырчаха мцабзны излаз, игылт азэк иеипьш ибэбэза. Урт ирылан ашьха ашьалафы ишьтоу акыта Бэада апьцаагы. Уи ацеицаа гэымшэакэа дыруазэкуп пьшрей сахьалеи еинаалаз, Казьшала иаамысташээз, царадыррала инагаз Даур Шьаликэа-ипьа Ашэба. Шьаликэа Ашэбеи Наира Пьачлиапьхаи ираазейт пьшьык ахшара, хык атыпхэцэеи рьэзатэ Даури. Ари ашэафэи ахра ауан ахэатэикэшээра, аилибакаара, аихызыаара. Ани аби рыхшара ирыларазон апьсуара, аихаби аитцби рыпатуе-икэцашьа, апьсадгьыл абзиабара. Даур иахэшьцэеи иарей еиуеипьшым азанааткэа рыла атцаракэа ирылгахьан. Ашкол даналга дталейт Урыстэыла ирейхау атцараиурта. Занаатла дматематикын.

1991 шыкэса рзы аусура далагейт Очамчыратэи апьсуа школ афы рцафыс. Иахьатэи аамтэзы уи школ акны 11-тэи акласс ихьз ахуп. Ас еипьш икэз арпьыс, апьсуара иаазаз, ихэыцуаз, зани заби рабжьа-ракэа гэик-псыкала издыз-кылоз, захэшьцэа ирыхызыа-ауаз, изалшозма ипьсадгьыл ахакеиттэра ипьсы ахтнимцар.

Даур Ашэба иеибашьратэ мша ахы акит Гэдоута. Анафс Тамшь амша хада аанкылараз абаржакэа анызхыцуаз ифыз-цаа дрылагылань фырхатцарыла дейбашьуа диасуейт икыта гэакьахь. Далалейт Бэадаа рбаталион «Апьсны».

Даур айбашьра ацеахэафэи иааирпьшуаз ахатцаракэа дрылацеаэжэо, ицеафа чыдаракэа дырзаатгыло, илгэалалыр-шэоит зашьцэа ирывагылаз, айбашьы, Бэада акыта ахада Циала Ашэпьха:

«Даур изы ажэа ахэара сцэуадафуп; лхэейт лара, лыблакэа лабырзыла итэыз

илюдмырхэо... Даур зыламыс хэракыз, запьсуара мыцхэы иахызыауаз, ахыргара иашьтамыз, мыцхэы ацеаэжэара эказшьамыз азэ иакэын. Иара Урыстэыла атцара ахьитоз апьсуа мафэа ишэцэны дызлаз амилаф дрылагылан, акэашаратэ ансамбль маф еифекааны иман. Ажэыларакэа раан ачкэынцэа драбжьон, ишэон изон, апьстбаракэа мафхартэ еипьш аускэа шыакейргылон.

Айбашьра анеилга ашьтахь Даур Ашэба аапьхэара иртейт царауафк иахасабала Апьснитэи ахэынцэаратэ университет ахь аусура. Аха иара уи мап ацеикит. Хапьсадгьыл макьанагь ишэартуоп, хгэы хэанызаруоп, – хэа еытцгас икэцэны.

Даур хатала Лабратэи ахырбэбэартакеарфэ дантээз, аамтэак шааиаулак ифыга аацеырганы амшынца ифуан. Абар май 10, 1993 шыкэса рзы ианитцаз. «Абар уажэшьта мызкы бжаки инеиханы итцуйт ахырбэбэарта кны Лабра хтэоижьтей. Сгэы ианагоит дафеа шыафак ауп ихагу Апьсны зхэынцэарц иааз ақыртуа ир пьыххаа икэахцарц. Убриа-зы иатахуп иахьынзалшо аидгыларакэа хажэафакэа реибьтаракэа. Уажэшьта иаамтэзар калап иахьа уажэраанза зыпсыдгьыл азы згэы мыблыц, аганахь иа-воу ишэгалашэыршээр х-Апьсны ашэарта иштагылоу. Апьсадгьыл ахьчара ипьшьоу уалуп Апьсны икэынхо ауаа зегь хзыхэан! Шэхы шэаеицган Апьсуаа рычкэынцэа!»

Д. Ашэба аиаира ааигэа-харц азы имч илша, зегьы азикит атцыхтэанынза, Аиаира амшгы иблала ибейт. Аха, уи анафсгы игэы ртынчны ашны даанымгылейт. Апьсны ашьапы икэыргылатэын, ихьчатэын ахэаакэа. Уи дтэахейт иматцуратэ уалпьшьакеа рынагзараан Гал араион афы, декабр мза 8 1996 шыкэсазы.

Даур Шьаликэа-ипьа Ашэба апьсадгьыл ахьчарафэ иааирпьшыз агэымшэарей афырхатцарей рзы ианашьоуп Леон иорден. Уи дтаацеаран, дарбьажэаны дивагылан ипьшэмапьхэыс Нона Воупьха. Даур иахэшьа гэакьа Аида Ашэпьха илгэаларшэо илхэоит. – Анарха шьрмауаз мшашьо икан сашьей стэеи, убас рхэатэы еикэшэо еицынхон.

Даур анышэ дамадоуп Бэада. Згэырфа иазымиаиз уи иаб ичкэынцэа ишьтахь рацеак нимцит. Иан, Наира Пьачлиа-Ашэба лакэзар, лышыкэскаа реихарак гэыршала итэын, ааигэа лыдунеи лыпсахит.

Апьсадгьыл ашэарта иантагыла уи ахьчараз абььар шьтыхны афа ифагылаз зегь фырхатэоуп. Урт рыхьзкэа хьтэы нбанла апьсуа жэлар рцуорухы иазныжьуп. Хара, изызхау афэр, иахуалуп урт ргэалашэара анаунагзатэра.

Алхас ПьСАРДИА

«Аңсны – Тагалан апшшэқэа»

Имшафьсит VIII – жэларбжьа-ратэи арт-плениер «Аңсны Тагалан апшшэқэа».

Рапхьаза акэны ари апрокейт еифекаан 2013шыкэсазы Апьснитэи ахэынцэаратэ университет афы, Апьсны акультура Аминистррей, Амилаттэ картинакэа ргаллереиери рнапхгарала. Сынтэа уи амшафгара алыршахейт Москва Ашэни, Апьснитэи ахэынцэаратэ университети реифекарала.

Ацеыргакэца аалыртит Ацеыргакэцатэ зал аихабы Эльвира Арсалиа. «Жэларбжьаратэи арт-плениер ахыркэшара иамшуп иахьа. Ари зегь ирейгу тагылазаашьоуп Апьснитэи Урыстэылеи хсахьафьтэа реибадырразы. Хара Урыстэылатэи хасасцэа – асахьафьтэа арт амшкэа рзтэи русура, рырфеиарафэи хымцэа ианырцшхоит Апьсны ахафэра, уи хэарада аинтерес ду атцоуп.»

Ауниверситет, аказара афакультет адекан Нугзар Логэуа асасцэа бзиала шэаабейт хэа рахэо: «Уаанза хпрокейт реалдырхэуан Нхытц-Кавказтэи Аладатэи Уапстэылатэи, сынтэа иахэаит, аапхэара захтэз шыца асахьафьтэа Москвантэи, шыца – акалакь Нальчикнтэи, зынза аус хуан 5 мыш, абри аамтэа кьафэ итагэны хколлегацэа аусура ду мшапгырейт. Уи арака ижебойт рапцэамтэакэа рыла.

Анафс ажэа рыртейт арт-п-

плениер асасцэа: Акэа акалакь, Москва Ашэни ахатарнак иры-диньхэалейт ацеыргакэца иалахэыз зегьы рырфеиаратэ мшкэа.

Ацеыргакэца дырпшзон арт-плениерафэи иалкаахаз афьхымтэакэа, урт рахьтэ ирацеоуп угэы иалнахыша. Асасцэа ирылдыршейт ахы Тагалан Апьсны иамоу апшшэқэа, апшшэра аарцшра. Артплениер иалахэыз атааит Апьсны ирейгузоу атыц цшзаракэа, Акэа, Афон-Фьыц, азия Ритца. Иапьрцейт иблахкыгоу Тагалан асахьа. Ублакэа дыргэыргэоит цштэы рацеала еиларсу хэпсабара асахьакэа. Асахьафьтэа зынза изламгы даднапхьало-

ит, датэнафэуейт, игэалаказара шьтнахуейт. Сара хатала истахуп иалскаарц Лаша Габелиа иапцэамтэа ссиркэа, Руслан Чхамалиа ифьхымтэакэа, Сергей Микович, (Санкт-Петербург) Ольга Иванникова (Нальчик), Елизовета Атрышба, хэа ркыце итцырхыз апейзажкэа.

Зынза асахьафьтэа ицеырырейт аамтэа кьафэ итагэны иапьрцэз ирейгузэз 70-фьхымтэа, еихарак афьханца, аграфика рхырхартала. Аифека-афэа ражэакэа рыла иаххэозар, асейпш аплениеркэа рымшафгара иартбауейт хсахьафьтэа реинырра, афэр рылапшхэаа ханартэауейт.

Асаркьалых аказарафэ

Иван Кортуа ихьз зху арфеи-аратэ центр аусурафэи ихадоу ируакуп ашэахэара, акэашара, афольклор, жэлар рмузыкэа рхэагакэа рнафсгы аказара знапы алаку, знапала еиуеицшым амафэаркэа апьызто рытцэара, рзыргара. Абри ацентр амчала еиуеицшым аамтэакэа рзы имшафган, Гиви Смыр, Руслан Цандариа, Алексунина Ольга, Леонид Черкьезиа хэа рцеыргакэцакэа. Иалкаан иазгэатэуап ара еихарак азфэлымхара шьрзыруа апрофессионалцэа, академиатэ цара змоу ракэымкэа, ауаа ргэы-рыпсы азыхэан казарала иапьызто арфеиашэа. Убасейпш икоу дыруазэкуп ааигэа ацеыргакэца «Асаркьалых ахэаакэа», еифызкааз Оксана Смыр-Чмеренко. Лара асахьафьтэа цараиурта далымгейт, уи дзылгэз Азиндыррей аекономикеи азнаат ауп аха, лара абри аказара лгэы иалнахит.

Ацеыргакэцафэи икан 50-усумтэа. Урт апцэоуп асаркьа фэыа иалхны, икоуп иара

убас рахэыцла икэцэны иапцэоу асахьакэа.

Хыпхьазара рацеала ата-афэа змаз ацеыргакэца аартуа ацентр анапхгафэи Нури Еремеи-ипца Кэарциа ихэейт автор ирапхьатэиу, хаталатэи лцеыргакэца агэахэара ду шинатэ, илзеигыишьейт лапхьака акэфеиаракэа.

Асаркьалых апсы ахазцо, анапкэа Оксана хэифэцажэарафэи иазгэалтейт: «Сара шыкэсыки бжаки роуп итцуа ари аказара хкы снапэы иаазгеишьтей. Ус асахьафьтэа бзи избон саныхэычыз аахыс. Арт афьхымтэакэа абжеихарак асаркьа фэыхеи, ацеи (смола) еиларшышыны ауп ишыкэцоу. Зегь рапхьатэи сумтэа иахьзуп «Апцэралыкь». Сусумтэакэа абжакы икэцэны икэцоуп. Урт рцеыргаразы дсыцхрааит Нури Еремеи-ипца. Ауаа иргэамцхозар сукура иацыстоумызт, аха ирацеафуп изгэафхо. Рапхьатэи стьхымтэа аархэейт атаацеара кэыпш. Иапьысто асахьакэа зегьы сгэысыпсы иалнахыз роуп». Окса-

на Смыр лфьхымтэакэа реицш иапьызто макьана имацэуп х-Апьсны. Ирацеоуп улапш зыд-хало асахьакэа.

Ацеыргакэцаз игэаанагара дазаатгыло асахьафьтэа Евгени Власов ихэейт: «Хара Апьсны хашьылоуп дафеа хырхартак итрадицатэу. Азэы икаицэац кэуцэарц азы иатахуп адырра, агэафэра абафхатэра. Ари имариам хырхартуоп. Излазбо, асахьафьтэа лусумтэакэа рынагзашьа агэра хнаргойт хара хэы аказара знапы алаку еиуеицшым ахырхартэакэа рыла арфеиара шрылшо. Итабуп хэа шэасхэоит атаафэеи, аифекаафэеи». Аказарафэи Анзор Саганиа, автор еиуеицшым атематикала афьхымтэакэа апцэара шлылпыршаз, азгэато илзеигыишьейт лапхьакагы акэфеиаракэа.

Афьхымтэакэа убла хызкуа, напказарыла иапцэоу жэбар шэылшойт арфеиаратэ центр ацеыргакэцафэи залафэи, амза 31 рзынза. Ишэгэафхо афьхымтэа аахэаразгы алшара шэоуейт.

Наира САБЕКИА

Хаталатэи азшьа азы Саид Ашэба афьхэтэантэи атур акынза дназейт, аха уака датэахейт, убри акынтэ хаталатэи азшьакэа рфэи 20-тэи атыц ааникылейт.

Рапхьаза акэны адомино азы адунеи ачемпионат рхы аладырхейт Аинар Какалиеи Виачеслав Касланзиеи.

Акоманда акапданс икоу, иагыа-зыкэафэи Саид Ашэба El HERAIDO акорреспондент данифэцажэоз изгэейттейт: «Атурнир даара ихараку фазарала ишеифекаау».